

УДК 341

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.3.65>

НАСЕЛЕННЯ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ: ПОНЯТТЯ, КАТЕГОРІЇ І ПРАВОВИЙ СТАТУС

Шульга В.О.,*доктор філософії,**асистентка кафедри міжнародного права**Національного юридичного університету**імені Ярослава Мудрого*

ORCID: 0000-0002-2482-849X

Курпан А.А.,*студентка 2 курсу,**факультет слідчої та детективної діяльності**Національного юридичного університету**імені Ярослава Мудрого***Мусієнко Т.С.,***студентка 2 курсу,**факультет слідчої та детективної діяльності**Національного юридичного університету**імені Ярослава Мудрого*

Шульга В.О., Курпан А.А., Мусієнко Т.С. Населення в міжнародному праві: поняття, категорії і правовий статус.

Стаття присвячена дослідженню населення в міжнародному праві, його поняття, категорій та правового статусу. Особливу увагу приділено аналізу чинної нормативно-правової бази, яка регулює правовідносини щодо різних категорій населення в міжнародному праві. У статті розглянуто ключові аспекти визначення правового статусу населення, включаючи класифікацію, громадянство, права людини та особливі категорії осіб. В умовах глобалізації та зростання міграційних процесів актуальними стають питання ефективного регулювання правового статусу різних категорій населення. Це досягається завдяки розробці міжнародних конвенцій, імплементації міжнародних стандартів у національне законодавство та впровадженню спеціальних механізмів захисту прав вразливих груп.

Окремо розглянуто проблему визначення правового статусу таких категорій населення як біженці, апатриди та інші. Баланс між суверенітетом держав і дотриманням міжнародних стандартів прав людини є критично важливим для забезпечення ефективного захисту прав населення. Проаналізовано міжнародний досвід держав та практику міжнародних організацій, які впровадили сучасні механізми захисту прав різних категорій населення, зокрема спеціалізовані інституції ООН, регіональні системи захисту прав людини та двосторонні міждержавні угоди. Адаптація цих практик різними державами є важливим напрямом розвитку міжнародного права, враховуючи тенденції до універсалізації стандартів прав людини.

У статті запропоновано конкретні рекомендації щодо вдосконалення міжнародно-правового регулювання статусу населення. Серед них – розвиток міжнародних механізмів захисту прав людини, гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами, посилення відповідальності держав за порушення прав населення і підвищення ефективності міжнародних інституцій, які займаються захистом прав різних категорій населення. Окрему увагу приділено створенню дієвих міжнародних процедур, які дозволяють мінімізувати ризики порушення прав людини.

Зроблено висновок, що впровадження зазначених змін сприятиме забезпеченню ефективного захисту прав різних категорій населення, що, своєю чергою, дозволить підвищити рівень дотримання міжнародних стандартів прав людини у глобальному масштабі.

Ключові слова: населення, громадянство, правовий статус, закон.

Shulha V.O., Kurpan A.A., Musiienko T.S. Population in international law: concept, categories and legal status.

The article is devoted to the study of population in international law, its concept, categories, and legal status. Special attention is paid to the analysis of the current legal framework regulating legal

relations regarding different categories of population in international law. The article examines key aspects of determining the legal status of population, including classification, citizenship, human rights, and special categories of persons. In the context of globalization and growing migration processes, issues of effective regulation of the legal status of different categories of population become increasingly relevant. This is achieved through the development of international conventions, implementation of international standards into national legislation, and introduction of special mechanisms to protect the rights of vulnerable groups.

The article separately addresses the problem of determining the legal status of such categories of population as refugees, stateless persons, and others. The balance between state sovereignty and compliance with international human rights standards is critically important for ensuring effective protection of population rights. The international experience of states and the practice of international organizations that have implemented modern mechanisms for protecting the rights of various categories of population are analyzed, including specialized UN institutions, regional human rights protection systems, and bilateral interstate agreements. Adaptation of these practices by different states is an important direction in the development of international law, considering trends toward the universalization of human rights standards.

The article offers specific recommendations for improving the international legal regulation of population status. These include the development of international mechanisms for human rights protection, harmonization of national legislation with international standards, strengthening state responsibility for violations of population rights, and improving the effectiveness of international institutions involved in protecting the rights of different categories of population. Special attention is paid to creating effective international procedures that minimize the risks of human rights violations.

The conclusion is made that the implementation of these changes will contribute to ensuring effective protection of the rights of various categories of population, which, in turn, will enhance compliance with international human rights standards on a global scale.

Key words: population, citizenship, legal status, law.

Постановка проблеми. Населення як одна з основоположних категорій міжнародного права відіграє ключову роль у формуванні сучасної системи міжнародних відносин. Актуальність дослідження поняття населення та його категорій обумовлена стрімкими глобалізаційними процесами, посиленням міграційних потоків та трансформацією усталених концепцій громадянства. В умовах геополітичних змін, збройних конфліктів та гуманітарних криз, міжнародно-правове регулювання статусу різних категорій населення набуває особливого значення для забезпечення дотримання фундаментальних прав людини та підтримання міжнародного правопорядку.

Сучасні виклики міжнародного права, пов'язані з проблемами апатридів, біженців, внутрішньо переміщених осіб, трудових мігрантів та інших вразливих категорій населення, вимагають комплексного та систематизованого підходу до розуміння правової природи населення як міжнародно-правової категорії. Особливої гостроти набувають питання захисту прав населення окупованих територій, що підкреслює необхідність удосконалення теоретико-правових засад міжнародно-правового регулювання статусу населення.

Мета дослідження: визначення поняття населення в міжнародному праві та систематизація його категорій відповідно до сучасних тенденцій розвитку міжнародних відносин.

Стан опрацювання проблематики. Фундаментальні підходи до розуміння поняття населення в міжнародному праві були закладені в роботах класиків міжнародно-правової думки, таких як Г. Гроцій, Е. де Ваттель. У сучасній міжнародно-правовій науці різні аспекти правового статусу населення досліджували Дж. Кроуфорд, А. Пеллет. Особливу увагу питанням громадянства та апатризму приділили такі вчені як П. Вейс, Р. Дженнінгс, А. Едвардс, М. Гібні. У вітчизняній науці міжнародного права проблематика правового статусу населення досліджувалася в роботах М. Баймуратова, О. Буткевич, В. Буткевича тощо. Незважаючи на значну кількість наукових праць з окремих аспектів правового статусу населення, комплексне дослідження поняття й категорій населення в контексті сучасних викликів міжнародного права з урахуванням новітніх тенденцій розвитку міжнародних відносин залишається актуальним напрямом наукового пошуку. У сучасній науці міжнародного права відчувається нестача системних досліджень, присвячених формуванню цілісної концепції розуміння населення як міжнародно-правової категорії, що обумовлює необхідність подальшого наукового опрацювання даної проблематики.

Виклад основного матеріалу. Формування концепції населення як міжнародно-правової категорії пройшло тривалий шлях розвитку, відображаючи трансформацію підходів до розуміння держави, суверенітету та міжнародної правосуб'єктності. В античні часи та середньовіччі питання населення розглядалися переважно крізь призму належності до певної спільноти або підданства

монарху, не маючи чіткого міжнародно-правового виміру. Значний вплив на розвиток концепції населення справили праці Г. Гроція, який вперше обґрунтував необхідність захисту прав населення під час військових конфліктів.

У XVII-XVIII століттях формування вестфальської системи міжнародних відносин сприяло утвердженню зв'язку між населенням і територією як основними елементами державності.

Суттєвий прорив у розвитку міжнародно-правової концепції населення відбувся на початку XX століття з утворенням Ліги Націй та прийняттям перших міжнародних договорів щодо захисту прав національних меншин. Саме в цей період відбувається поступовий перехід від об'єктного до суб'єктного сприйняття населення в міжнародному праві. Важливим етапом становлення міжнародно-правової концепції населення стало утворення першої міжнародної організації з питань біженців – Верховного комісаріату у справах біженців при Лізі Націй.

Сучасний етап розвитку концепції населення в міжнародному праві розпочався після Другої світової війни зі створенням ООН та прийняттям основоположних міжнародних документів з прав людини. У цей період відбулось остаточне утвердження гуманістичного підходу до розуміння населення як сукупності індивідів, що володіють невід'ємними правами та свободами. Прийняття Загальної декларації прав людини 1948 року заклало фундамент для формування сучасного розуміння правового статусу різних категорій населення.

У сучасному міжнародному праві, як і у національному законодавстві більшості країн світу, відсутнє точне й однозначне визначення терміна «населення», хоча це поняття часто використовується у міжнародно-правових документах. Зазвичай населення трактується як сукупність осіб, що мешкають на території певної держави або її адміністративно-територіального підрозділу. Саме ця ознака суттєво відрізняє категорію «населення» від споріднених понять, таких як «нація», «народ» чи «етнос», які передбачають певну єдність, переважно історичну, соціальну, культурну чи мовну.

У контексті міжнародного права населенням вважають сукупність осіб, які в даний момент перебувають на території конкретної держави та підлягають її юрисдикції. Структура населення будь-якої держави включає такі основні групи осіб:

- громадяни;
- іноземці;
- особи без громадянства (апатриди);
- особи з множинним громадянством (поліпатриди, біпатриди);
- біженці;
- вимушені переселенці.

Розглянемо детальніше кожен групу осіб, що входять до складу населення. *Громадянство* є фундаментальним інститутом міжнародного права, що визначає стійкий політико-правовий зв'язок особи з державою. Цей зв'язок виражається у взаємних правах та обов'язках, які забезпечують повну правосуб'єктність особи в межах конкретної держави. Громадяни становлять основну категорію населення держави, яка користується найширшим спектром прав і свобод.

Правовий статус громадян базується на принципах суверенного права держави визначати власне громадянство та неприпустимості свавільного позбавлення громадянства. Згідно з Загальною декларацією прав людини 1948 року, «кожна людина має право на громадянство» [1, ст. 15], а Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року закріплює право кожної дитини на набуття громадянства [2, ст. 24].

Європейська конвенція про громадянство 1997 року визначає громадянство як «правовий зв'язок між особою та державою без зазначення етнічного походження особи» [3]. У міжнародному праві сформувалися основні принципи щодо громадянства:

1. Принцип ефективного громадянства, сформульований у рішенні Міжнародного суду ООН у справі Ноттебома (1955 р.), згідно з яким визнається громадянство, що базується на реальному зв'язку особи з державою [4].

2. Принцип запобігання безгромадянству, закріплений у Конвенції про скорочення безгромадянства 1961 року [5].

3. Принцип рівності статей щодо набуття, зміни чи збереження громадянства, відображений у Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року [6].

У міжнародному праві визнаються два основні способи набуття громадянства при народженні: принцип «права крові» (*jus sanguinis*), коли громадянство дитини визначається громадянством батьків, та принцип «права ґрунту» (*jus soli*), коли вирішальним чинником є місце народження на території держави. Більшість держав застосовують комбінований підхід із переважанням одного з принципів.

Громадяни користуються повнотою політичних прав, включаючи виборчі права, право на державну службу, право на дипломатичний захист за кордоном. Водночас вони несуть особливі

обов'язки перед державою, наприклад, військовий обов'язок, сплата податків тощо. Державне законодавство може передбачати різні способи натуралізації іноземців, встановлюючи вимоги щодо терміну проживання, знання мови, відсутності кримінального минулого тощо.

Одним із ключових напрямів розвитку міжнародно-правового регулювання статусу громадян є формування єдиних підходів до набуття та втрати громадянства. Це передбачає гармонізацію національних законодавств щодо підстав набуття громадянства (зокрема, за народженням, натуралізацією, в результаті укладення шлюбу тощо), а також уніфікацію процедур його втрати. Особливої актуальності набуває питання розробки універсальних критеріїв «належного зв'язку» особи з державою як підстави для отримання громадянства.

Новим є і розвиток концепції європейського громадянства та інших форм наднаціонального громадянства. Європейське громадянство, запроваджене Маастрихтським договором 1992 р., стало унікальним прикладом наднаціонального громадянства [7]. Можливими напрямками розвитку цієї концепції є розширення каталогу прав, що надаються європейським громадянам, посилення механізмів захисту прав європейських громадян, поширення досвіду європейського громадянства на інші регіональні інтеграційні об'єднання.

Іноземці становлять особливу категорію населення, чий правовий статус визначається як внутрішнім законодавством держави перебування, так і міжнародно-правовими нормами. Іноземцями вважаються особи, які не мають громадянства держави перебування, але мають громадянство іншої держави. Їхній статус характеризується поєднанням елементів національного та міжнародного правового регулювання.

Історично правовий режим іноземців еволюціонував від повної безправності через надання мінімальних прав до сучасної концепції гарантування основних прав людини незалежно від громадянства. У міжнародному праві сформувалися три основні режими правового статусу іноземців:

1. Національний режим – передбачає надання іноземцям такого ж обсягу прав, свобод і обов'язків, який мають громадяни держави перебування (за винятком політичних прав та деяких інших обмежень).

2. Режим найбільшого сприяння – гарантує іноземцям ті самі права і привілеї, які надаються громадянам будь-якої третьої держави.

3. Спеціальний режим – встановлює особливі правила для іноземців, відмінні від правил для власних громадян та громадян інших держав.

Міжнародно-правовий статус іноземців закріплений у низці універсальних міжнародних документів, зокрема в Декларації про права людини стосовно осіб, які не є громадянами країни, в якій вони проживають, прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН у 1985 році. Цей документ підтверджує, що «іноземці користуються правом на життя і особисту недоторканність, правом на рівність перед судами, правом на свободу думки, совісті і релігії, правом на збереження своєї мови, культури і традицій» тощо [8].

Важливим напрямком розвитку міжнародно-правового регулювання статусу іноземців є вдосконалення міжнародно-правових механізмів інтеграції іноземців. Досвід багатьох країн демонструє, що успішна інтеграція сприяє соціальній згуртованості та економічному розвитку. Тому можна очікувати формування більш чітких міжнародних стандартів щодо забезпечення доступу іноземців до освіти, охорони здоров'я, ринку праці та соціального захисту, а також протидії дискримінації.

Цифрова трансформація створює нові можливості та виклики для регулювання статусу іноземців. Розвиток електронних систем ідентифікації, цифрових віз та дозволів на роботу може спростити адміністративні процедури та зменшити бюрократичні бар'єри. Водночас це породжує питання захисту персональних даних іноземців та недискримінаційного доступу до цифрових послуг.

Аполідами (особами без громадянства) є особи, яких жодна держава відповідно до свого законодавства не вважає своїми громадянами. Безгромадянство може виникати внаслідок колізії законів про громадянство різних держав, зміни державних кордонів, розпаду держав, дискримінаційних практик позбавлення громадянства, а також у випадку народження дітей у батьків-аполідів.

Відсутність громадянства ставить особу в надзвичайно вразливе становище, обмежуючи її доступ до основних прав і свобод. Усвідомлюючи цю проблему, міжнародне співтовариство прийняло низку документів, спрямованих на захист прав аполідів та скорочення безгромадянства:

1. Конвенція про статус апатридів 1954 року встановлює мінімальний стандарт поведінки з особами без громадянства, гарантуючи їм основні права людини, свободу віросповідання, доступ до освіти, житла, соціального забезпечення, працевлаштування, а також право на особисті документи [9].

2. Конвенція про скорочення безгромадянства 1961 року зобов'язує держави-учасниці надавати громадянство особам, народженим на їхній території, які інакше стали б аполідами, та забороняє позбавлення громадянства, якщо це призведе до безгромадянства [5].

Сучасними тенденціями в галузі регулювання статусу аполідів є спрощення процедур натуралізації для осіб без громадянства, надання їм спеціальних проїзних документів та посвідчень особи, а також розвиток механізмів визначення статусу аполіда.

Незважаючи на існування міжнародних договорів, спрямованих на зменшення кількості осіб без громадянства, проблема безгромадянства залишається гострою. Для поліпшення міжнародно-правового регулювання цього статусу можна зробити розширення кола держав-учасниць конвенцій про статус апатридів та скорочення безгромадянства, удосконалити процедури визначення статусу особи без громадянства, розробити ефективні механізми набуття громадянства апатридами; запровадити міжнародні стандарти щодо запобігання безгромадянству внаслідок правонаступництва держав тощо.

Біпатридами (поліпатридами) називають осіб, які одночасно мають громадянство двох або більше держав. Явище множинного громадянства виникає внаслідок колізії законодавств різних держав про громадянство, зокрема при застосуванні принципів «права крові» та «права ґрунту», або внаслідок натуралізації без відмови від попереднього громадянства.

Правовий статус біпатридів характеризується особливою складністю, оскільки до них одночасно застосовуються норми законодавства всіх держав, громадянством яких вони володіють. Це створює низку проблем, пов'язаних із виконанням військового обов'язку, оподаткуванням, дипломатичним захистом тощо.

Міжнародне право традиційно негативно ставилось до множинного громадянства, про що свідчить Гаазька конвенція про деякі питання, що стосуються колізії законів про громадянство 1930 року, яка проголошувала ідеал «одна особа – одне громадянство». Конвенція встановила, що особа, яка має громадянство двох або більше держав, може розглядатися кожною з цих держав як її громадянин, але третя держава має визнавати лише одне громадянство – або громадянство країни постійного проживання, або громадянство країни, з якою особа найбільш тісно пов'язана [10]. Однак у другій половині XX століття підхід до множинного громадянства поступово змінився. Європейська конвенція про громадянство 1997 року визнала право держав самостійно вирішувати питання про допустимість множинного громадянства [3]. У сучасному світі зростає кількість держав, які допускають множинне громадянство або не вимагають відмови від попереднього громадянства при натуралізації.

Біпатриди користуються правами і виконують обов'язки громадян у кожній з держав, громадянством яких вони володіють. Водночас на міжнародному рівні діє принцип ефективного громадянства, який дозволяє в разі колізій визначити, яке з громадянств має пріоритет у конкретних правовідносинах.

Отже, питання множинного громадянства стає все більш актуальним у контексті зростаючої мобільності населення. Якщо раніше більшість держав негативно ставилися до подвійного громадянства, то сьогодні спостерігається тенденція до його поступового визнання. Перспективним напрямом розвитку міжнародно-правового регулювання у цій сфері є розробка універсальних стандартів щодо визначення ефективного громадянства особи, регулювання виконання військового обов'язку особами з множинним громадянством, податкових зобов'язань осіб з множинним громадянством, дипломатичного захисту осіб з множинним громадянством.

Біженці формують одну з найвразливіших категорій населення в міжнародному праві. Згідно з Конвенцією про статус біженців 1951 року та Протоколом щодо статусу біженців 1967 року, біженцем вважається особа, яка «через обґрунтований страх переслідування за ознаками раси, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може чи не бажає користуватися захистом цієї країни внаслідок такого страху» [11].

Ключовими елементами цього визначення є:

- наявність обґрунтованого страху переслідування;
- перебування за межами країни громадянської належності або постійного проживання;
- неможливість або небажання користуватися захистом країни походження.

Конвенція 1951 року закріплює фундаментальний принцип невисилання (*non-refoulement*), що забороняє повертати біженців у країни, де їм загрожує переслідування [12]. Цей принцип набув статусу норми міжнародного звичаєвого права і є обов'язковим для всіх держав, незалежно від їхньої участі в Конвенції.

Крім загальновизнаного конвенційного визначення, в регіональних документах запроваджено розширені тлумачення поняття «біженець». Так, Конвенція Організації африканської єдності з конкретних аспектів проблеми біженців в Африці 1969 року та Картагенська декларація про біженців 1984 року (для Латинської Америки) включають до категорії біженців осіб, які залишили свою країну через зовнішню агресію, окупацію, іноземне панування, масові порушення прав людини або інші обставини, що серйозно порушують громадський порядок [13, с. 97, с. 223]

Правовий статус біженців включає такі базові права: право на невисилання, на недискримінацію, на свободу пересування, на працю та соціальне забезпечення, на освіту, на доступ до судів, на отримання проїзних та ідентифікаційних документів.

Процедура визначення статусу біженця передбачає індивідуальний розгляд кожної заяви уповноваженими органами держави притулку або УВКБ ООН. У ситуаціях масового напливу біженців може застосовуватися прискорена процедура «*prima facie*» визнання статусу біженця для цілих груп осіб.

Міграційна криза, що охопила світ в останні роки, виявила недосконалість існуючих міжнародно-правових механізмів захисту біженців. Більша увага починає приділятися адаптації визначення поняття «біженець» до сучасних реалій (зокрема, включення до нього осіб, які тікають від екологічних катастроф, економічних криз тощо), розробці механізмів розподілу відповідальності між державами щодо прийому та облаштування біженців, удосконаленню процедур визначення статусу біженця; посиленню гарантій невисилання біженців до країн, де їм загрожує переслідування, тощо.

Вимушені переселенці (внутрішньо переміщені особи, ВПО) — це особи або групи осіб, які були змушені покинути свої домівки або місця постійного проживання внаслідок збройного конфлікту, ситуацій загального насильства, порушень прав людини, стихійних лих або техногенних катастроф, але не перетнули міжнародно визнаний державний кордон. На відміну від біженців, ВПО залишаються під юрисдикцією своєї держави, яка несе основну відповідальність за їхній захист.

Правовий статус внутрішньо переміщених осіб регулюється насамперед національним законодавством держави їхнього громадянства або постійного проживання. На міжнародному рівні ключовим документом є Керівні принципи з питань внутрішнього переміщення, схвалені Комісією ООН з прав людини у 1998 році. Цей документ не є юридично обов'язковим, але відображає норми міжнародного права, що застосовуються до ВПО, та служить орієнтиром для держав у розробці національного законодавства [15].

Керівні принципи визначають, що ВПО користуються тими самими правами і свободами, що й інші особи в їхній країні, без дискримінації. Вони мають право на захист від насильства, право на свободу пересування, право на визнання правосуб'єктності, право на отримання документів, право на освіту, право на адекватний рівень життя тощо.

Хоча ВПО залишаються громадянами своєї держави і формально користуються всіма правами громадян, їхнє становище часто характеризується особливими труднощами у реалізації цих прав через втрату документів, майна, джерел доходу, соціальних зв'язків тощо. Тому в багатьох державах запроваджуються спеціальні механізми захисту ВПО, включаючи системи реєстрації, надання тимчасового житла, соціальної допомоги, сприяння в працевлаштуванні та інтеграції.

За даними Центру моніторингу внутрішнього переміщення (IDMC), на кінець 2023 року у світі налічувалося близько 71,1 мільйона внутрішньо переміщених осіб, з яких понад 62,5 мільйона — внаслідок конфліктів і насильства, а решта — внаслідок стихійних лих. Найбільша кількість ВПО зосереджена в Сирії, Демократичній Республіці Конго, Колумбії, Ємені, Сомалі та Україні.

Ключовими викликами у сфері захисту ВПО залишаються забезпечення довготривалих рішень щодо їхнього становища (повернення, місцева інтеграція або переселення в іншу частину країни), доступ до компенсації за втрачене майно, а також запобігання нових випадків вимушеного переміщення шляхом врегулювання конфліктів та зміцнення потенціалу держав у сфері запобігання та реагування на стихійні лиха.

Перспективою розвитку міжнародного права у сфері захисту ВПО є посилення юридично обов'язкової сили відповідних норм. Хоча Керівні принципи ООН виступають орієнтиром для держав, вони мають рекомендаційний характер. Тому актуальним залишається питання розробки універсальної конвенції щодо статусу ВПО, яка б закріпила чіткі зобов'язання держав та механізми контролю за їх виконанням. Також актуальним питанням є і вдосконалення механізмів відповідальності за порушення прав ВПО. Міжнародне кримінальне право має приділяти більше уваги злочинам, пов'язаним із примусовим переміщенням населення. Водночас, цивільно-правові механізми компенсацій та реституцій для ВПО потребують розробки та впровадження на міжнародному рівні.

Висновки. Таким чином, правове регулювання статусу різних категорій населення є складною системою норм національного та міжнародного права, що постійно розвивається відповідно до викликів глобалізації, міграційних процесів і політичних змін у світі. Ефективність правового регулювання статусу населення залежить від узгодженості національного законодавства з міжнародними стандартами та здатності правової системи адаптуватися до нових викликів.

У процесі дослідження поняття «населення» в міжнародному праві встановлено, що воно розглядається як важлива категорія у контексті державного суверенітету, прав людини, міжнародного гуманітарного та міграційного права.

Систематизація категорій населення дозволила виокремити ключові групи, що мають специфічний міжнародно-правовий статус: громадяни, іноземці, особи без громадянства (апатриди); осо-

би з множинним громадянством (поліпатриди, біпатриди); біженці, внутрішньо переміщені особи. Аналіз сучасних тенденцій міжнародних відносин свідчить про зростаюче значення таких питань, як масова міграція, подвійне громадянство, зміна демографічного складу населення через глобалізаційні процеси та збройні конфлікти. Це вимагає подальшого удосконалення міжнародно-правового регулювання статусу різних категорій населення, забезпечення ефективного механізму захисту прав осіб, які змінюють місце проживання чи перебувають у ситуаціях уразливості.

Таким чином, поняття «населення» у міжнародному праві має бути осмислене в динаміці – з урахуванням політичних, соціальних і правових змін, що впливають на статус і права людей у межах і поза межами національних кордонів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Загальна декларація прав людини: Декларація Орг. Об'єдн. Націй від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 25.04.2025).
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Пакт Орг. Об'єдн. Націй від 16.12.1966: станом на 19 жовт. 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 25.04.2025).
3. Європейська конвенція про громадянство: Конвенція Ради Європи від 06.11.1997 № ETS N 166: станом на 27 трав. 2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_004#Text (дата звернення: 25.04.2025).
4. Рішення у справі Міжнародного Суду ООН «Справа Ноттебома» (Ліхтенштейн проти Гватемали) від 05.04.1955 р. URL: <https://www.icjci.org/public/files/case-related/18/018-19550406-JUD-01-00-EN.pdf> (дата звернення: 25.04.2025).
5. Конвенція про скорочення безгромадянства: Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 30.08.1961: станом на 11 січ. 2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_240#Text (дата звернення: 25.04.2025).
6. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 18.12.1979: станом на 6 жовт. 1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text (дата звернення: 25.04.2025).
7. Договір про Європейський Союз: Договір Європ. Союзу від 07.02.1992: станом на 13 груд. 2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text (дата звернення: 25.04.2025).
8. Резолюція 40/144 Генеральної Асамблеї ООН від 13 грудня 1985 року «Декларація про права людини щодо осіб, які не є громадянами країни, в якій вони проживають»: Резолюція Орг. Об'єдн. Націй від 13.12.1985. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_227#Text (дата звернення: 25.04.2025).
9. Конвенція про статус апатридів : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 28.09.1954: станом на 11 січ. 2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_232#Text (дата звернення: 25.04.2025).
10. Конвенція, що регулює деякі питання, пов'язані з колізією законів про громадянство: Конвенція Ліги Націй від 12.04.1930. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_218#Text (дата звернення: 25.04.2025).
11. Протокол щодо статусу біженців: Протокол Орг. Об'єдн. Націй від 16.12.1967: станом на 10 січ. 2002 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_363#Text (дата звернення: 25.04.2025).
12. Конвенція про статус біженців: Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 28.07.1951: станом на 10 січ. 2002 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text (дата звернення: 25.04.2025).
13. Кухтик С.В., Деркаченко Ю. Імміграція та адвокація прав біженців і внутрішньо переміщених осіб. Київ, 2018. 445 с. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc_2_copy.pdf (дата звернення: 25.04.2025).
14. Керівні принципи ООН з питань внутрішнього переміщення (Guiding Principles on Internal Displacement): Орг. Об'єдн. Націй від 17.04.1998 URL: <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/IDPersons/GPUkrainian.pdf> (дата звернення: 25.04.2025).